

Alis Voker

Boja
purpura

Prevela
Branislava Radević-Stojiljković

■ Laguna ■

Naslov originala

Alice Walker

THE COLOR PURPLE

Copyright © 1982 by Alice Walker. By arrangement with the author.

All rights reserved.

Translation copyright © 2018 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

*Onome duhu
bez čije pomoći
ne bismo bile
napisane
ni ja
ni ova knjiga.*

„Pokaži mi kako da budem kao ti
Pokaži mi kako to da učinim.“

Stivi Vonder

Predgovor

Za šta god da su smatrali *Boju purpura* svih ovih godina otkad je objavljena, ona za mene ostaje teološko delo koje se bavi putovanjem od religioznog natrag ka duhovnom, putovanjem koje sam, pre nego što sam je napisala, nastojala da izbegnem najvećeg dela svog života. Pošto sam, u uzrastu od jedanaest godina, sebe prepoznala kao obožavateljku Prirode, jer bi mi duh odlučno odlutao kroz prozor da nađe drveće i vetar za vreme nedeljnih propovedi, nisam videla razloga zašto bih se, jednom oslobođena, uopšte bavila religioznim stvarima.

Mislila sam da će knjiga koja počinje rečima „dragi Bože“ odmah biti identifikovana kao knjiga o želji za susretom s Vrhunskim Pretkom, o želji da ga čujemo. Možda je za naša vremena karakteristično da to nije često slučaj. Ili je možda paganska transformacija Boga, iz patrijarhalnog načela muške prevlasti u drveće, zvezde, vetar i sve ostalo, mnogim čitaocima kamuflirala nameru ove knjige: da istraži tegobnu stazu nekog ko već počinje život

kao duhovna zarobljenica, ali ko se, zahvaljujući sopstvenoj hrabrosti i pomoći drugih, oslobađa i shvata da je, kao i sama Priroda, zračeci izraz Božanskog koje je do sada viđeno kao veoma udaljeno.

Ako je tačno da nas juri ono od čega bežimo, onda je *Boja purpura* (boja koja je uvek iznenađenje, iako je ima svuda u prirodi) knjiga kojom sam jurila za rečju Velike Misterije, što potiče iz svake nedeljne propovedi ili iz bilo kojih ljudskih usta, pošto sam je čula i videla kako se kreće u lepoti travnatih bregova.

Niko nije izuzet od mogućnosti svesne povezanosti sa Svime Što Jeste. Ni siromašni. Ni oni koji pate. Ni pisac koji sedi na otvorenom. Ovo je knjiga u kojoj sam bila kadra da izrazim novu duhovnost, ponovno rođenje kroz snažno osećanje Jedinstva za koje sam shvatila da sam ga kao dete iskusila i uzimala kao nešto što se samo po sebi razume; za mene, kao i za glavni lik Sili, to je prilika da se susretne sa onim što je van granica poimanja ali ne i van granica ljubavi, i da kažem: jasno te vidim i čujem, Velika Misterijo, sad kad očekujem da ću te videti i čuti gde god da se nalazim, što je uvek pravo mesto.

Najbolje da ne kažeš nikad nikom osim Bogu. To bi ubilo tvoju mamu.

Dragi Bože,

Imam četrnajs godina. ~~Ja sam~~ Oduvek sam bila dobra devojčica. Možda možeš da mi daš neki znak pa da znam šta mi se to dešava.

Prošlog proleća pošto se rodio mali Lušas, čula sam ga kako se ljuti. Vukô je za ruku. Ona kaz'la prerano je, Fonso, nisam dobro. Konačno je ostavio na miru. Prošlo nedelju dana, ponovo je vukô za ruku. Ona kaz'la neee, neću. Je l' vidiš da sam već polumrtva i ovol'ku decu.

Otišla u posetu svojoj sestri doktoru preko u Mejkon. Meni ostavila da brinem o ostalima. On za mene nikad nije imô lepu reč. Samo da kaže ti ćeš da radiš ono što tvoja mama neće. Prvo je stavio onu stvar uz moj kuk i kao nešto mrdao njome. Onda me 'vatao za sike. Onda

gurô onu stvar u moju picu. Kad me bolelo, ja plakala. Počô da me guši i rekô bolje d' umukneš i navikneš se.

Al' nisam se navikla. I sad mi je muka svaki put kad ja kuvam. Moja mama ona mi ugađa i pazi me. Srećna jer je on sad dobar prema njoj. Ali suviše bolesna da potraje.

Dragi Bože,

Mama mi je mrtva. Dok umirala – sve vrištala i psovala. Vrištala na mene. Mene i psovala. Krupna sam. Ne mog' se krećem dovoljno brzo. Dok se vratim s bunara, voda već topla. Dok sve poređam na poslužavnik, 'rana se o'ladi. Dok spremim svu decu za školu, već vreme za ručak. On ništa ne kaže. Sedi tamo pored kreveta drži je za ruku i plače, govori ne ostavljaj me, ne idi.

Za prvo me pitala Čije je? Ja rekla Božje. Ne znam nijednog drugog muškarca i ne znam šta da kažem. Kad počne da boli pa u stomaku počne da se mrda i onda mi bebica izađe iz pice s pesnicom u ustima, možete me percetom oboriti.

Sam' da niko ne dođe kod nas.

Bila je sve bolesnija i bolesnija.

Konačno pitala Gde je?

Ja kažem Bog ga uzô.

On ga uzô. Uzô ga dok sam spavala. Ubio ga napolju u šumi. Ubiće i ovo ako može.

Dragi Bože,

Ponaša se kô da me ne podnosi. Kaže da sam zlo i da nisam ni za šta. Uzô mi drugu bebicu, ovaj put dečka. Al'

---

mislim da ga nije ubio. Mislim da ga je prodô jednom čoveku i njegovoj ženi preko u Montiselu. Grudi su mi pune mleka i samo curi iz mene. On kaže Što ne izgledaš pristojno? Obuci nešto. Al' šta pa da obučem? Ništa nemam.

Stalno se nadam da će naći neku da se oženi. Vidim kako gleda moju malu sestru. Ona se plaši. Al' ja joj kažem ja ću se brinuti o tebi. Uz Božju pomoć.

Dragi Bože,

Došô kući s nekom curom čak iz Greja. Ona je možda moji' godina, al' venčali se. Stalno je na njoj. Ona ide po kući kô da ne zna šta je snašlo. Mislim da misli da ga voli. Ali on nas mlogo ima. Svima nešto treba.

Moja mala sestra Neti ima dečka skoro istog kô Čale. Žena mu je mrtva. Ubio je dečko kad se vraćala kući iz crkve. Mada on ima samo troje dece. Vidô je Neti u crkvi i sad dolazi svaku nedelju večê, Gospodin _____. Ja kažem Neti da se drži svoga. Mora biti i nešto više od brige o deci koja čak nisu ni tvoja. I vidi šta se desilo mami.

Dragi Bože,

On me danas tukô jer sam, kaže, namignula nekom dečku u crkvi. Možda mi je nešto upalo u oko al' nisam namignula. Ja čak ni ne gledam muškarce. To je istina. Al' zato gledam žene jer se njih ne plašim. Možda mislite da ja ljuta na mamu jer me psovala. Al' nisam. Meni mame bilo žao. Ja s' trudim da verujem da nju ubila njegova priča.

On još ponekad gleda Neti, al' mu se ja uvek nađem na putu. Sad joj kažem da s' uda za Gospodina _____. Al' joj ne kažem zašto.

Kažem Udaj se za njega, Neti, i probaj da živiš jednu dobru godinu u svom životu. Znam da će posle toga biti krupna.

Al' ja, nikad više. Jedna cura u crkvi kaže da budeš krupna ako krvariš svaki mesec. Ja više ne krvarim.

Dragi Bože,

Gospodin _____ konačno rekô šta misli i tražio Neti-nu ruku da s' venčaju. Al' On neće da je pusti. Kaže ona premlada, nema iskustva. Kaže Gospodin _____ već ima previše dece. A onaj skandal zbog njegove žene kad nju drugi ubio? A sve ono što čuo o Šug Ejveri? A to?

Ja pitala našu novu mamu za Šug Ejveri. Šta je to?, pitala sam. Ona ne zna al' rekla da će saznati.

Uradila i više. Nabavila sliku. Prva slika nekog stvarnog čeljadeta koju sam vid'la. Kaz'la mi kako Gospodin _____ izvadio nešto iz novčanika da pokaže Čaletu pa ovo ispalo pod sto. Najlepša žena koju sam ikad vid'la. Lepša od moje mame. Oko deset 'iljada puta lepša od mene. Gledam je na slici, u krznu. Narumenjeno lice. Kosa kô rep od nečeg. Smeje se s nogom podignutom na nečija motorna kola. Al' oči joj ozbiljne. Malo tužne.

Zamolila sam je da mi da tu sliku. Pa po svu noć buljim u nju. I sad kad sanjam, sanjam Šug Ejveri. Obučena kô bog, vrti se i smeje.

Dragi Bože,

Molila sam ga d' uzme mene 'mesto Neti dok naša nova mama bolesna. Al' on me samo pitô šta to pričam. Ja mu rekla da mogu da s' doteram za njega. Pa otišla u moju sobu i vratila se s umetkom od konjske grive, perjem i maminim novim cipelama na štiklu. On me istukô što s' oblačim kô drolja al' ipak mi radio ono.

To veče došô Gospodin _____. Ja bila u krevetu, plakala. Neti je konačno sve puklo pred očima, sve jasno vid'la. Naša nova mama isto vid'la. I ona bila u njenoj sobi, plakala. Neti prvo negovala jednu pa drugu. Tol'ko se uplašila da izašla napolje i povraćala. Al' ne napred' de su nji' dvojica.

Gospodin _____ rekô: Dakle, gospodine, nadam se da ste se predomislili.

On rekô: Nee, ne bi rekô da jesam.

Gospodin _____ rekô: Pa, znate, mojim siročićima bi valjala majka.

Pa – rekô On, baš polako – ne mog' ti dam Neti. Premlada je. Niš' ne zna sem ono što joj ti kažeš. A i 'teo bi' da još malo ide u školu. Da od nje napravim učiteljicu. Al' daću ti Sili. Ona ionako najstarija. Ona treba prva da s' uda. Nije sveža, al' mislim da to već znaš. Pokvarena je. Dvaput. Al' sad ti i ne treba sveža žena. Ja sebi uzô svežu i sad je stalno bolesna. On onda pljunô preko ograde. Deca joj idu na živce, nije neka kuvarica. A već je krupna.

Gospodin _____ nije rekô ništa. Ja izvadila sliku Šug Ejveri. Pogledala je u oči. Njene oči rekle Aha, dešava se.

Stvar je u tome, rekô je, što moram da je se rešim. Prestara je da živi ovde kod kuće. I loše utiče na moje druge devojkje. Uz nju ide i meka sprema. Mož' d' uzme i onu kravu što je odgajila od jasli. Al' kažem ti odma' da Neti ne mo'š imati. Ne sad. Niti ikad.

Gospodin _____ konačno progovorio. Nakašljô se. Nju nisam nikad ni pogledô, kaže.

E pa, kad dođeš sledeći put, moš je pogledati. Ružna je. Ne izgleda kô da je rod Neti. Al' će biti bolja žena. Nije ni pametna, i da budem iskren, moraš da paziš na nju il' će da razdaje sve što imaš. Al' mož' da radi kô muškarac.

Gospodin _____ rekô Koliko ima godina?

On rekô Skoro dvadeset. I još nešto – laže.

Dragi Bože,

Trebalo mu celo proleće, od marta do juna, da s' odluči da me uzme. Ja mislila samo na Neti. Kako bi mogla doći kod mene ako se udam za njega, a ako on tako zaljubljen u nju, mogla bi' da smislim kako da pobegnemo. Mi obe mlogo učile iz Netinih školskih knjiga, jer znamo da moramo biti pametne da bi' pobegle. Znam da nisam ni lepa ni pametna kô Neti, al' ona kaže da nisam glupava.

Da naučiš ko je otkrio Ameriku, kaže Neti, treba da misliš na kolo. Jer tako zvuči Kolumbo. Ja sam učila sve o Kolumbu u prvom razredu, al' izgleda da je on prvo što sam zaboravila. Ona kaže da Kolumbo došô ovamo u brodovima što se zvali Niter, Piter i Santomariter. Indijanci bili mlogo dobri s njim pa on gomilu njih silom odveo nazad kući da služe kraljicu.

Al' teško je misliti kad mi nad glavom visi udaja za Gospodina ____.

Čale me izveo iz škole kad sam prvi put bila krupna. Nije ga bilo briga što je volim. Neti stajala na kapiji i čvrsto me držala za ruku. Bila sam doterana za prvi dan. Suviše si glupava da ideš u školu, rekô je Tata. Od sviju vas je Neti pametna.

Ali Čale, rekla Neti, plaćući, i Sili pametna. Čak i gospođica Bizli tako kaže. Neti obožava gospođicu Bizli. Misli da niko na svetu nije kô ona.

Koga briga šta ima da kaže Ebi Bizli, rekô Čale. Ona ima tol'ku jezičinu da je nijedan muškarac ne bi uzô. Zato i mora da uči decu u školi. Nije ni podigô pogled s puške koju je čistio. Ubrzo došla gomila belaca i prišli kroz dvorište. I oni s puškama.

Čale ustao i pošô s njima. Do kraja nedelje sam povračala i spremala ulovljenu divljač.

Al' Neti nikad ne odustaje. Ondak je gospođica Bizli došla u našu kuću da proba da priča s Čaletom. Rekla kako je dugo učiteljica al' nikad još nije vid'la da neko tol'ko želi da uči kô Neti i ja. Al' kad me Čale pozvô d' izađem i kad je vid'la kako mi je 'aljina tesna, prestala je da priča i o'šla.

Nekad se osećam loše što me Neti pretekla u učenju. Al' izgleda da mi niš' od onog što kaže ne ulazi u mozak i ne ostaje tamo. Probala da mi priča nešto kako zemlja nije ravna. Samo sam rekla Aha, kô da znam. Al' nisam rekla kol'ko mi izgleda ravna.

Gospodin ____ jednog dana konačno došô, sav mrtvosan. Žena što mu pomagala dala otkaz. Njegova mama mu rekla Neću više.

Daj da je opet vidim rekô je.

Ćale me pozvô. *Sili*, rekô je. Kô da to nije ništa. Gospodin _____ 'óce da te pogleda.

Ja stala na vrata. Sunce mi sijalo u oči. On i dalje bio na konju. Odmerio me od glave do pete.

Ćale protresô novine. Mrdni malo, neće te ujesti, kazô je.

Ja prišla bliže stepenicama, al' ne mlogo blizu jer sam se malo bojala njegovog konja.

Okreni se, rekô Tata.

Ja se okrenula. Jedan od moje male braće izašô napolje. Mislim da to bio Lušas. On bio debeo i razigran, stalno nešto žvakô.

Što to radiš?, rekô je.

Tvoja sestra razmišlja da s' uda, rekô Ćale.

To njemu niš' nije značilo. Povukô me za 'aljinu i pitô može l' d' uzme džema od kupina iz ostave.

Aha, rekla sam.

Ume s decom, rekô Ćale pa opet protresô novine. Nikad je nisam čuo da rekla nešto ružno nekom od nji'. Samo što im da sve što traže, to je jedini problem.

Još važi i ono za kravu?, rekô Gospodin _____.

Krava je njena, rekô On.

Dragi Bože,

Na dan venčanja ja bežala od najstarijeg dečka. Mama mu umrla na rukama i nije 'teo ni da čuje za neku novu mamu. Podigô kamen i razbio mi glavu. Imô dvanajs godina. Krv mi tekla skroz dole među grudi. Njegov ćale mu rekô Nemoj to da radiš! Al' to bilo sve što rekô. Imô četvoro dece, ne troje, dva dečka i dve devojčice.

Devojčice se nisu češljale otkad im mama umrla. Ja mu rekla da moram da ih obrijem. D' izraste nova. On kazô da je baksuz kad se seče ženska kosa. I tako, kad sam previla glavu kol'ko sam mogla i skuvala večeru – imali su izvor, ne bunar, a šporet na drva izgledô kô kamion – krenula sam da im razmrsim kose. Imale su samo šes' i osam godina i plakale su. Vrištale. Optužile da 'ocu da ih ubijem. Do deset sam završila. One posle plakale sve dok nisu zaspale. Al' ja nisam plakala. Ja ležala i mislila na Neti dok on bio na meni, pitala se da l' je bezbedna. A onda sam mislila na Šug Ejveri. Znala sam da je to što radi meni radio Šug Ejveri i možda joj se dopalo. Stavila sam ruku oko njega.

Dragi Bože,

Bila sam u gradu i sedela na kolima dok Gospodin _____ bio u prodavnici tkanina. I vid'la sam moju malu devojčicu. Znala sam da je ona. Izgledala isto kô ja i moj Čale. Više kô mi neg' što mi sami izgledamo. Cimala za skut jednu gospođu, a bile slično obučene. Kad prošle pored kola, ja ih pozdravila. Gospođa pozdravila ljubazno. Moja mala pogledala gore i kô da se namrštila. Nešto se brinula. Imala moje oči kakve su sada. Kô da je vid'la sve što sam i ja vid'la pa razmišlja o tome.

Ja pomislila da je moja. Srce mi reklo da je moja. Al' nisam znala da l' je moja. Ako je moja, zove se Olivija. Izvezla sam Olivija na njenoj peleni. Izvezla i mlogo zvezda i cveća takođe. On uzô i pelene kad je odnô. Tad imala oko dva meseca. Sad ima oko šes' godina.

Sišla sam s kola i pošla za Olivijom i njenom novom mamom u radnju. Gledala sam kako prelazi rukom po tezgi, kô da je niš' ne zanima. Njena mama kupovala materijale. Kaz'la joj Niš' ne diraj. Olivija zevnula.

Ovo je baš lepo, kaz'la sam i pomogla njenoj mami da nabere materijal uz lice.

Ona se nasmešila. 'Oću da sašijem nove haljine i sebi svojoj devojčici. Njen tata će biti ponosan.

Ko je njen tata, izletelo mi. Kô da *konačno* neko zna.

Gospodin _____, rekla ona. Al' to nije bilo ime moga tate.

Gospodin _____?, kaz'la ja. Ko je on?

Pogledala me kô da sam pitala nešto što me se ne tiče.

Velečasni gospodin _____, rekla, a onda s' okrenula ka prodavcu. A on kazô Curo 'oćeš tu tkaninu il' nećeš? Imamo i druge mušterije.

Da, gospodine, rekla je. 'Oću pet metara, molim, gospodine. Oteo joj materijal i počô da ga odmotava po tezgi. Nije merio. Kad on misli da je pet metara, onda odseče. To je dolar i trijes' centi, rekô je. Treba ti konac?

Ne, gospodine, rekla ona.

Ne mo'sh da šiješ bez konca, rekô on. Uzô jedan kalem i metnô ga uz materijal. Izgleda da se boja slaže. Šta misliš?

Da, rekla ona.

Počô da zvižduće, Uzô dva dolara. Vratio joj četvrt. Pogledao u mene. O'sh i ti nešto, curo? Ne, gospodine, kaz'la sam.

Izašla sam za njima na ulicu.

Nisam imala ništa da ponudim i osećala se kô sirotica.

Ona pogledala gore-dole po ulici. Nije došô. Nije došô. Kaz'la je to kô da će da zaplače.

Ko nije došô?, pitala ja.

Velečasni gospodin _____, rekla ona. Uzô je kola.

Eno tamo kola moga muža, rekla ja.

Popela se. Mlogo vam fala, rekla je. Mi sedele i gledale narod što dolazi u grad. Nikad nisam vid'la tol'ko sveta ni u crkvi. Neki fino obučeni. Neki baš i nisu bogzna šta. Gospođama prašina po 'aljinama.

Ona me pitala ko je moj muž. Gospodin _____, rekla ja. Stvarno?, rekla ona. Kô da zna sve o njemu. Samo nije znala da oženjen. On zgodan čovek, kaz'la. Nema zgodnijeg u okrugu. Ni belca ni crnca, rekla.

Sasvim dobro izgleda, kaz'la ja. Al' nisam o tom mislila kad sam to rekla. Meni muškarci najčešće izgledaju svi isto.

Kol'ko dugo imate vašu devojčicu?, pitala sam.

O, napuniće sedam sledećeg rođendana.

A kad je to?

Ona se zamislila. A onda rekla u decembru.

A ja pomislila u novembru.

Pa sam rekla, skroz lako, Kako je zovete?

Oh, rekla je, zovemo je Polin.

Meni srce lupilo.

A ondak se namrštila. Ali ja je zovem Olivija.

Što je zovete Olivija kad joj to nije ime?, pitala sam.

Pa pogledajte je samo, kaz'la je malko vragolasto, okrenula se da pogleda dete, zar vam ne izgleda kô Olivija? Pogledajte joj samo oči, zaboga. Samo neko *ol* ima takve oči.* Ja je zovem *ol* Livija.** Nasmejala se. Nee. Olivija, rekla je, tapkajući dete po kosi. E, evo velečasnog

---

* Engl.: ole. Neformalno, kolokvijalno od „old“, star, stara, staro. Izgovara se „ol“, kao u „Olivija“. (Prim. prev.)

** Igra rečima, „stara Livija“, izgovara se „ol Livia“, kao ime Olivija. (Prim. prev.)

gospodina _____, kaz'la je. Vid'la sam kola i važnog krupnog čoveka u crnom, s bičem u ruci. Zahvaljujemo vam na gostoprimstvu. Ponovo s' nasmejala, pogledala u konje kako teraju repom muve s guzice. Konjstoprimstvu, rekla je. A ja razumela i nasmejala se. Kô da mi se lice rascepilo.

Gospodin _____ izašô iz radnje. Popeo se u kola. Seo. Rekô mi baš polako. Šta sediš ovde i smeješ se kô budala?

Dragi Bože,

Neti ovde s nama. Ona pobešla od kuće. Rekla da ne voli što ostavila našu maćehu, al' morala da ode, možda nađe pomoć za mališane. Dečaci će biti dobro, kaže. Umeju da mu se sklanjaju s puta. Kad budu veliki, istući će ga.

Možda i ubiti, rekla ja.

Kako je s tobom i gospodinom _____?, pitala me. Al' i sama ima oči. Još mu se ona sviđa. Uveče on izađe na trem u najboljem nedeljnom odelu. Ona tu sedi sa mnom, ljušti grašak il' pomaže deci da sriču slova. Pomaže i meni da sričem i u svemu drugom što misli da treba da znam. Bez obzira na sve, Neti uporna, trudi se da me nauči o svemu u svetu. I dobra je učiteljica. 'Oću d' umrem kad pomislim da će se jednog dana možda udati za nekog kô što je gospodin _____ ili ribati kujnu neke bele gospođe. Ceo dan čita, uči, vežba rukopis i trudi se da nas natera da mislimo. Ja najčešće preumorna da mislim. Al' Strpljenje je njeno drugo ime.

Deca gospodina _____ sva bistra al' zla. Kažu Sili, 'oću ovo. Sili, 'oću ono. Naša mama nas puštala. On niš' ne kaže. Pokušavaju da mu skrenu pažnju a on samo pučka dim.

Ne daj im da ti gazduju, kaže Neti. Moraš da im daš do znanja ko je glavni.

Oni su glavni, kažem.

Al' ona nastavlja: Moraš da se boriš. Moraš da se boriš.

Al' ja ne znam kako da se borim. Ja samo znam kako d' ostanem živa.

Baš ti je lepa ta 'aljina, kaže on Neti.

Fala, kaže ona.

Baš ti dobro stoje te cipele.

Fala, kaže ona.

Tvoja koža. Tvoja kosa. Tvoji zubi. Onda se ona mršti. Onda ona uopšte ne izgleda nešto naročito. Samo se pri-bije uz mene. Pa meni kaže: Tvoja koža. Tvoja kosa, Tvoji zubi. On se trudi da joj da kompliment, ona ga prenese na mene. Prošlo neko vreme i ja počela da s' osećam kô da sam slatka.

Ubrzo prestao. Jedne noći u krevetu rekô: E pa mi pomogli Neti kol'ko smo mogli. Sad mora d' ide.

Kuda će d' ide?, pitala ja.

Nije me briga, rekô.

Sutra ujutru ja to rekla Neti. 'Mesto da se naljuti, njoj bilo drago. Kaz'la da joj samo žao mene d' ostavi. Mi pale jedna drugoj u zagrljaj kad ona to rekla.

Baš mrzim da te ostavim ovde, s ovom pokvarenom decom, rekla je. Da ne pominjem gospodina _____. To je kao da si zakopana, rekla je.

I gore od toga, ja pomislila. Da sam zakopana, ne bi' morala da radim. Al' rekla sam samo Nije važno, nije važno, sve dok umem da sričem B-o-g imam nekog uz sebe.

Al' imala sam da joj dam samo jedno, ime velečasnog gospodina _____. Kaz'la sam joj da traži njegovu ženu. Možda joj ona pomogne. Ona jedina žena koju sam vid'la d'ima para.

Piši, kaz'la sam.

Molim?, rekla ona.

Piši, kaz'la sam.

Samo me smrt može sprečiti, rekla ona.

Nikad ne piše.

B-o-ž-e,

Bile nam u poseti dve njegove sestre. Skroz doterane. Sili, kažu. Jedno je sigurno. Držiš kuću čisto. O mrtvima sve najbolje, al' uvek najbolja istina. Eni Džulija bila loša domaćica.

Ona nikad nije ni 'tela da dođe 'vamo, rekla druga.

A gde je 'tela da bude?, pitala ja.

Kod kuće, kaz'la ona.

E pa to nije nikakav izgovor, rekla prva. Ona se zove Keri, a druga Kejt. Kad se žena uda, treba da drži kuću u redu i porodicu čistu. Pa nije bilo lako doći ovamo zimi a sva ova deca pre'lađena, s gripom, s prolivom, s upalom pluća, s glistama, nazebla i s groznicom. Gladna. Neočešljana. Gadna da ne mo'š da ih dodirneš.

Ja ih dodirivala, kaz'la Kejt.

I kuvanje. Nije 'tela da kuva. Ponašala se kô da nikad nije vid'la kujnu.

Njega nikad nije vid'la.

Skandal, rekla Keri.

On je sigurno to bio, rekla Kejt.

Kako to misliš?, rekla Keri.

Mislim, samo je doveo ovamo, ostavio je i nastavio da juri za Šug Ejveri. Eto šta mislim. Nikog da porazgovara, niko da dođe u posetu. On odsutan danima. A onda počela da rađa bebe. A bila mlada i lepa.

Ne baš toľko lepa, rekla Keri i pogledala se u ogledalo. Samo ona kosa. Bila previše crna.

E pa mora da brat voli crne. Šug Ejveri je crna kô moja cipela.

Šug Ejveri, Šug Ejveri, rekla Keri. Muka mi od nje. Neko mi rekô d' ide okolo i pokušava da peva. Uf, o čemu ona ima da peva? Kažu da nosi 'aljine izrezane skroz uz nogu i da na glavi ima ukras sa zvončićima i kićankama, izgleda kô zavesa.

Ja načuljila uši kad su pomenule Šug Ejveri. Osetila da i ja 'ocu o njoj da pričam. Ućutkale me.

I meni muka od nje, kaz'la Kejt i dunula. I u pravu si za ovu našu Sili. Dobra domaćica, ume s decom, dobra kuvarica. Brat nije mogô naći bolju i da se trudio.

A ja pomislila na to kako se trudio.

Ovaj put Kejt došla sama. Njoj možda dvajes pet godina. Stara devojka. Izgleda mlađa od mene. Zdrava. Oči sjajne. Jezik oštar.

Kupi Sili neku odeću. Kaz'la Gospodinu _____.

Treba joj odeća?, pitao on.

Pa pogledaj je.

On me pogledô. Kô da gleda u zemlju. Treba nešto?, kažu njegove oči.

Ona otišla sa mnom u radnju. Ja pomislila koju bi boju nosila Šug Ejveri. Ona za mene kô kraljica pa sam zato rekla Kejt: Nešto purpurno, možda i nešto crveno. Al' mi gledale i gledale i nema purpurnog. Mlogo crvenog al' ona kaže: Neee, on neće platiti za crveno. Previše veselo izgleda. Možemo da biramo između smeđeg, mrkog i tamnoplavog. Ja rekla tamnoplavo.

Ne sećam se da sam ikad prva nosila svoju 'aljinu. Sad ću imati jednu sašivenu samo za mene. Probala da kažem Kejt šta to znači. Sva postala vruća u licu i mucala.

Ona kaže. U redu je, Sili. Ti zaslužuješ više od ovoga. Možda. Mislim.

Harpo, kaže ona. Harpo je najstariji dečko. Harpo, ne dozvoli Sili da ona donosi svu vodu. Ti si sad veliki dečko. Vreme je da malo pomogneš.

Žene rade, rekô on.

Šta?, rekla ona.

Žene rade. Ja sam muško.

Ti si jedan beznačajni crnja, kaz'la je. Uzmi tu kantu i vrati je punu.

On me ošinô pogledom. Pa isteturô napolje. Ja čula kako nešto mrmlja Gospodinu _____, koji sedeo na tremu. Gospodin _____ pozvô svoju sestru. Ona malo ostala napolju na tremu i pričali, a onda se vratila, drhteći.

Moram d' idem, Sili, kaz'la je.

Ona tol'ko bila besna da joj suze letele na sve strane dok se pakovala.

Moraš da im se suprotstaviš, Sili, rekla je. Ne mogu ja to umesto tebe. Moraš da im se suprotstaviš, da se boriš za sebe.

Niš' nisam rekla. Mislila na Neti, mrtvu. Ona se borila, ona pobegla. I kakvo dobro od toga? Ja se ne borim, ja ostanem gde mi kažu. Al' sam živa.

Dragi Bože,

Harpo pitô svog ćaleta zašto me bije. Gospodin _____ rekô: Zato što mi žena. A i tvrdoglava je. Sve žene ne vrede ni... nije završio. Samo zabô nos u novine kô što inače radi. Podseća me na Tatu.

Harpo me pitô: Što s' tvrdoglava? Ne pita: Što s' njegova žena? Niko to ne pita.

Ja rekla: Rodila se takva, valjda.

On me bije kô što bije decu. Sam' što njih nikad ne bije jako. Kaže: Sili, daj kaiš. A deca ispred sobe i vire kroz pukotine. Mogu samo da ne plačem. Napravim se u drvo. Kažem sebi: Sili, ti drvo. Eto kako znam drveće plaši čoveka.

Harpo rekô: Volim Nekog.

Ja rekla: A?

On rekô: Jednu Curu.

Ja rekla: Stvarno?

On rekô: Aha. Planiram da se venčamo.

Venčate, rekla ja. Nis' dovoljno star da se ženiš.

Jesam, rekô on. Imam sedamnajs. Ona petnajs. Dovoljno.

Šta kaže njena mama, pitala ja.

Nisam pričô s njenom mamom.

Šta kaže njen ćale?

Nisam ni s njim pričô.

Pa šta *ona* kaže?

Nismo pričali. Slegô ramenima. Ne izgleda loše. Visok i mršav, crn kô njegova mama, s krupnim buljavim očima.

'De ste se videli?, pitala ja. Viđam je u crkvi, rekô on. Ona mene viđa napolju.

Sviđaš joj se?

Ne znam. Namignem joj. Ona kô da se plaši da pogleda.

Gde joj je ćale dok se sve to dešava?

U Ejmen korneru, rekô on.

Dragi Bože,

Šug Ejveri dolazi u grad! Stiže sa svojim orkestrom. Pevaće u Srećnoj zvezdi tamo na Koulmen roudu. Gospodin _____ ide da je sluša. Doterô se pred ogledalom, gledô se, pa se skinô pa s' opet obukô. Zalizô kosu pomadom, pa je opet oprô. Pljunô na cipele i izglancô ih krpom.

Meni rekô: Operi ovo. Ispeglij ono. Potraži ovo. Potraži ono. Nađi ovo. Nađi ono. Stenjô nad rupama na čarapi.

Ja samo krpila i peglala, tražila maramice. Nešto se desilo?, pitala.

Kako to misliš?, rekô on, kô da je besan. 'Oću samo da ne izgledam kô seljačina. Svakoj ženi bi bilo drago.

Drago mi je, kaz'la sam.

Kako to misliš?, pitô me.

Lepo izgledaš, kaz'la sam. Svaka žena bi se ponosila.

Misliš?, rekô je.

Prvi put me nešto pitô. Tol'ko sam se iznenadila da je, kad sam kaz'la Aha, on već bio napolju na tremu, pokušavô da se brije gde bolje svetlo.

Ja ceo dan išla po kući s letkom što me pekô u džepu. On ružičast. Drveće među naše ulice i radnje zasuto njima. On ih ima oko pedeset u svom kovčegu.

Šug Ejveri stoji uz klavir, isturenog lakta, s rukom na kuku. Nosi na glavi nešto kô indijanski poglavice. Usta joj otvorena svi joj se zubi vide i izgleda kô da je niš' ne muči. Dođi, svi dođite, piše. Kraljica Pčela je ponovo u gradu.

Gospode, kako samo želim d' idem. Ne da plešem. Ne da pijem. Ne da igram karte. Čak ne ni da čujem kako Šug Ejveri peva. Bila bi' zahvalna samo da je vidim svojim očima.

Dragi Bože,

Gospodin _____ nije bio kući celu noć u subotu, celu noć u nedelju i skoro ceo ponedeljak. Šug Ejveri u gradu za vikend. Doteturô se, bacio se na krevet. Umoran. Tužan. Slab. Plakô. Onda prespavô ceo dan i celu noć.

Probudio se dok ja bila u polju. Već kopala pamuk tri sata kad on došô. Niš' nismo rekli jedno drugom.

Al' ja imala milion pitanja. Kako bila obučena? Je l' još ona ista Šug, kô na mojoj slici? Kakva joj kosa? Kakav karmin? Perika? Je l' jake građe? Mršava? Zvuči dobro? Umorna? Bolesna? 'De su sva ona deca dok ona peva? Da l' joj fale? Pitanja mi samo jure napred-nazad kroz glavu. Kô neke zmije. Molim se za snagu, grizem se za obraz iznutra, u ustima.

Gospodin _____ uzô motiku i kreno da kopa. Udarrio triput pa posle nije kopô. Ispustio motiku u brazdu, okrenô se na peti, vratio u kuću, uzô 'ladne vode da pije,

uzô lulu, seo na trem i zagledô se. Ja došla jer mislila da bolestan. Onda on rekô: Bolje se vrati u polje. Ne čekaj me.

Dragi Bože,

Harpo ništa bolji u borbi s njegovim tatom od mene. Svaki dan njegov ćale ustane, sedne na trem, gleda u ništa. Nekad gleda u drveće pred kućom. Gleda u leptira ako sleti na ogradu. Pije malo vode danju. Malo vina uveče. Al' uglavnom ne mrda.

Harpo se žali jer moramo d' orems.

Njegov ćale kaže: To ti uradi.

Harpo skoro krupan kô njegov tata. On jak u telo al' slabe volje. On uplašen.

Ja i on po ceo dan napolju u polju. Znojimo, kopamo i orems. Ja već boje kô pečena kafa. On crn kô dimnjak iznutra. Oči mu tužne i zamišljene. Lice počelo da mu liči na žensko lice.

Zašto više ne radiš?, pitô njegovog ćaleta.

Nemam razlog. Rekô njegov tata. Ti s' tu, zar ne? Rekô to gadno. Harpo s' uvredio.

A i još je zaljubljen.

Dragi Bože,

Ćale Harpove cure rekô da Harpo nije dovoljno dobar za nju. Harpo se udvarô toj curi neko vreme. Kaže da sedeo s njom u dnevnoj sobi, njen tata isto sedeo tamo u ćošku sve dok svima nije bilo neprijatno. Onda otišô da

sedi na tremu pred otvorenim vratima gde mogô sve da čuje. Došlo devet sati, on donô Harpu njegov šešir.

Što nisam dovoljno dobar?, Harpo pitô Gospodina _____. Gospodin _____ rekô: Zbog tvoje mame.

Harpo rekô: Šta ne valja s mojom mamom?

Gospodin _____ rekô: Nju neko ubio.

Harpa muče noćne more. Vidi njegovu mamu kako trči preko pašnjaka pokušava da stigne kući. Gospodin _____, čovek za kog rekli da joj dečko, nju stigô. Ona drži Harpa za ruku. Dečko trči i trči. Oboje trče i trče. On nju zgrabio za rame, kaže: Kurvo, nemaš ti mesto. Upucô je u stomak. Ona pala. Čovek pobegô. Harpo je uzô u naručje, spustio joj glavu njemu u krilo.

Počô da zove: Mama, Mama. To me probudilo. I drugu decu. Plakali kô da im mama sad umrla. Harpo s' probudio, drhteći.

Ja upalila lampu i stala nad njim, tapšala ga po leđima.

Nije ona kriva što je neko ubio, kaže. Nije! Nije!

Ne, kažem. Nije.

Svi kažu kako ja dobra prema deci Gospodina _____. Ja dobra prema njima. Al' ja ne osećam ništa za njih. Kad tapšeš Harpa po leđima, to nije čak ni kô kad tapšeš psa. Više kô kad tapšeš drugo parče drveta. Ne živo drvo, nego sto, šifonjer. A ni oni ne vole mene, kol'ko god ja dobra.

Ne mare. Neće da rade sem za Harpa. Cure samo na ulicu gledaju. Bab stalno napolju pije s duplo starijim momcima. Nji'ov ćale pučka lulu.

Harpo mi sad sve priča o njegovoj ljubavi. Dan i noć misli na Sofiju Batler.

Ona lepa, kaže mi. Svetla.

Pametna?*

Ne. Svetle kože. Dovoljno pametna, mislim. Nekad uspemo da pobegne od njenog ćaleta.

Odma' sam znala da ću sledeći put ćuti da je krupna.

Kad ona tako pametna kako to da je krupna?, pitala sam.

Harpo slegô ramenima. Ne može otići od kuće drugačije, rekô je. Gospodin _____ neće da nas pusti da se venčamo. Kaže ja nisam dovoljno dobar za njegova dnevna soba. Al' ako ona krupna, onda imam pravo da budem s njom, bio dobar il' ne dobar.

'De ćete da živite?

Oni imaju veliku kuću, rekô je. Kad se venčamo, biću kô ćlan porodice.

Khm, kaŕem ja. Gospodin _____ nije tebe volô ni pre neg' ŕto ona bila krupna, neće te voleti jer ti kriv ŕto ona krupna.

Harpo izgleda zabrinut.

Razgovaraj s Gospodinom _____, kaŕem. On tvoj tata. Moŕda ima neki dobar savet.

Moŕda i nema, mislim se.

Harpo nju doveo da upozna njegovog tatu. Gospodin _____ kazô da 'oće da je vidi. Ja ih vid'la kad prilazili s puta. Kô da marŕiraju, s rukom u ruci, kô da idu u rat. Ona malo ispred. Doŕli na trem, ja pozdravila i pomerila neke stolice bliŕe ogradi. Ona sela i poćela da se 'ladi maramicom. Baŕ je toplo, kaz'la. Gospodin _____ nije rekô niŕta. Samo je odmerio. Ona trudna nekih sedam-osam

---

* Engl. bright ima znaćenje svetla, ali i bistra, pametna. (Prim. prev.)

meseci, samo što joj ne pukne 'aljina. Harpo tol'ko crn da misli da ona svetla, ali nije tol'ko svetla. Čista srednje braon koža, sija kô dobar nameštaj. Puno kose, vezana na vr' glave u mlogo pletenica. Nije visoka baš kô Harpo al' mlogo krupnija, i jaka i rumenog izgleda, kô da ju je mama podigla na svinjetini.

Ona kaže: Kako vi, Gospodine _____?

Nije odgovorio na pitanje. Rekô: Izgleda kô da si se uvalila u nevolju.

Neee, gos'n, kaz'la ona. Nisam u nevolji. Samo krupna. Zagladila nabore na stomaku dlanovima.

On pitô: Ko je otac?

Ona iznenađeno pogledala. Harpo, kaz'la.

Kako on to da zna?

Zna. Kaz'la ona.

Mlade žene danas nisu dobre, kazô on. Šire noge svi-
ma živima.

Harpo pogledô njegovog čaleta kô da ga nikad pre nije vidô. Al' niš' nije rekô.

Gospodin _____ rekô: Nemoj misliš da ću ja pustiti mog dečka da s' oženi samo zato što ti noseća. On mlad i ograničen. Lepa cura kô ti mož' svašta da mu prišije.

Harpo opet niš' nije rekô.

Sofija još više pocrvenela u lice. Koža na čelu joj se pomerila unazad. Uši joj se podigle.

Ali nasmejala se. Pogledala u Harpa kako sedi oborene glave i s rukama među kolenima.

Što pa moram da s' udam za Harpa? On još živi ovde s vama. Vi ga hranite i oblačite.

On rekô: Tvoj tata tebe izbacio. Valjda si spremna da živiš na ulici.

Ona rekla: Nee. Ne živim na ulici. Živim kod moje sestre i njenog muža. Kažu da mogu da živim kod njih do kraja života. Onda ustala, krupna, jaka, zdrava cura, i rekla: E pa, drago mi je zbog posete. Idem kući.

Harpo ustao da i on ide. Ona rekla: Nee, Harpo, ti ostaneš ovde. Kad budeš slobodan, ja i beba čekamo.

On tako malo stajao među njima, a onda opet seo. Ja onda brzo pogledala nju u lice i kô da neka senka prešla preko njega. Onda ona rekla meni: Gospođo _____, molila bi' vas za čašu vode pre no što odem, ako vam nije teško.

Kofa bila na polici odma' tu na tremu. Ja uzela čistu čašu i za'vatila joj malo vode. Ona popila, skoro u jedan gutljaj. A onda opet prešla rukama po trbuhu i otišla. Kô da je vojska promenila pravac pa žuri da je stigne.

Harpo nije ustô sa stolice. On i njegov ćale sedeli i sedeli i sedeli. Niš' nisu pričali. Nisu se ni mrdnuli. Konačno ja večerala i otišla u krevet. Ustala ujutru i bilo kô da još sede tamo. Ali Harpo bio u klozetu, Gospodin _____ se brijao.

Dragi Bože,

Harpo otišô i doveo Sofiju i bebu kući. Venčali se u kući Sofijine sestre. Sestrin muž bio Harpu kum. Druga sestra iskrala iz kuće da bude Sofiji kuma. Druga sestra došla da drži bebu. Kaz'la kako on plakô za vreme službe, njegova mama sve prekinula da ga podoji. Završila tako što rekla da i dojila dečka u naručju.

Harpo popravio kućicu kod potoka za njega i njegovu porodicu. Gospodin _____ ćale je koristio kô šupu. Al' je

čvrsta. Sad ima prozore, trem, zadnja vrata. A i sveže je i zeleno dole kod potoka.

Tražio od mene da napravim neke zavese i napravila od džaka za brašno. Nije veliko al' je domaćinski. Ima krevet, komodu, ogledalo i stolice. I šporet za kuvanje i grejanje. Harpu tata sad daje dnevnicke za posô. Kaže da Harpo ne radi vredno kô što treba. Možda ga malo para pogura.

Harpo mi rekao: Gospojce Sili, štrajkovaću.

Kako?

Neću da radim.

I nije. Dođe na polje, ubere dva kukuruza, pusti da ptice i žižak pojedu ostalo. Nećemo imati mlogo ove godine.

Al' sad kad došla Sofija, on stalno zauzet. Kupa, kuca čekićem, ore. Peva i zvižduće.

Sofija izgleda upola manja. Al' i dalje krupna jaka cura. Mišići na rukama. I na nogama. Nosi tu bebu kô ništa. Sad nabacila malo sala i kô da je ona stara. Čvrsta. Kô da će smrviti sve na šta sedne.

Kaže Harpu: Drž' bebu, dok ona u kući sa mnom da šijemo. Pravi neke čaršave. On uzme bebu, poljubi je, stavi je pod bradu. Ceri se i gleda gore na trem, u njegovog ćaleta.

Gospodin_____ izbaci dim, pogleda dole u njega i kaže: Aha, sad vidim da će da te vara.

Dragi Bože,

Harpo 'teo da zna šta da radi da natera Sofiju da sluša. Sedeo napolju na tremu s Gospodinom _____. Rekô: Ja

joj kažem jedno, ona uradi drugo. Nikad ne radi ono što kažem. Stalno mi odgovara.

Istini na volju, meni zvučao malo ponosno zbog toga.

Gospodin _____ niš' nije rekô. Oduvô dim.

Ja joj kažem da ne moŹ' stalno d' ide kod sestre. Mi sad venčani, kažem joj. Mesto ti je ovde uz decu. Ona kaže: Povešću decu sa mnom. Ja kažem: Tvoje mesto uz mene. Ona kaže: 'Oćeš i ti d' ideš? I nastavi da se licka pred ogledalom i sprema decu u isto vreme.

Jesi je nekad udario?, pita Gospodin _____.

Harpo gleda dole u ruke. Nee, gos'n, kaže tiho, postiden.

Pa kako onda očekuješ da te sluša? Supruge su kô deca. Moraš da im pokažeš ko je glavni. Za to ništa nije bolje od dobri' pravi' batina.

Pa pučka lulu.

Sofija ionako mlogo uobražena, kaže. Mora malo da se spusti.

Meni se Sofija sviđa, al' ona se uopšte ne ponaša kô ja. Ako Harpo i Gospodin _____ uđu u sobu kad ona priča, samo nastavi. Ako je pitaju gde je nešto, ona kaže da ne zna. I nastavi.

Setila sam se toga kad me Harpo pitô kako da je natera da ga sluša. Ja ne pomenula kol'ko on sad srećan. Sad prošlo tri godine a on još zviŹdi i peva. Setila sam se kako ona uvek iznenađena kad se ja trgnem kad me pozove Gospodin _____. I kô da me saŹaljeva.

Tuci je. Kažem.

Kad sledeći put vid'la Harpa lice mu bilo sve u modricama. Usna rasečena. Jedan kapak kô pesnica. Hodô ukrućeno i reko da ga boli zub.